

IZDANJA – Objavljen dnevnik slikara Marijana Detonija iz vremena Drugoga svjetskog rata

PARTIZANSKI DNEVNIK NA PAVELIĆEVU KALENDARU

Mučne dane u partizanima, koji nisu bili nimalo idilični kakvim su se predstavljali u povjesnicama, opisao je u »Ratnom dnevniku 1943.« slikar Marijan Detoni, koji nakon dugo vremena iz zaborava izvlači izdavačka kuća Ex Libris

Marina Tenžera

Tako se osjećam sam samcat, premda je mnogo ljudi oko mene – zapisao je 21. kolovoza 1943. slikar Marijan Detoni u svoj »Ratni dnevnik 1943.«

Izvukavši iz šezdesetogodišnjeg zaborava partizanski dnevnik skrovito pisan na stranicama kalendara za 1943. s kartom Nezavisne Države Hrvatske i slikom Ante Pavelića (!), što je kuriozitet za sebe, nakladnička kuća Ex Libris razotkriva intimnu dramu jednog čovjeka koji vrlo iskreno piše o svome boravku u partizanima, u kojima se i kralo, i verbalno maltretiralo i psihički mučilo, u kojima je i jedan Vladimir Nazor ostavljen poput psa na cesti.

Svakako je Detoni u ovoj knjižici razbio uvriježenu istinu o nesebičnom partizanskom »drugarstvu«, tako besramno zabetoniranu u dobrodržećoj pedesetogodišnjoj laži.

Surovost i međuljudska hladnoća

Svojevrsna je to kronika očaja, pisana u minimalnim rečeničnim nizovima. Štoviše, često tek jednom riječju slikar bilježi dramu tijela,

njegove prohtjeve za hranom, registrira vremenske prilike, opisuje surovost i često veliku međuljudsku hladnoću kakva je vladala u partizanskim jedinicama, ukraćko razobličuje istinu, o kakvoj se 'sve do sloma komunizma nije smjelo ni pisati, niti šaputati.

Detoni (1905.– 1981.) je u partizane sa suprugom Alkom Račić otišao nakon Vladimira Nazora i Ivana Gorana Kovačića kao već poznat slikar što je izlagao na izložbama grupe »Zemlja« i dva puta bio stipendist francuske vlade, rezultat čega je bio ciklus linoreza »Ljudi sa Seine« (1934.) (gdje je u skladu sa zamljaškim postavkama tematizirao život nezaposlenih radnika), ali i grafičke mape »Tratinčice« i »Cvjetovi maštete«.

U partizanima je tiskao mape »Plodovi uzbuđenja« i »Mape U«, nakon čega se priključio Sedmoj diviziji sudjelujući u Četvrtoj i Petoj ofenzivi. I upravo tada, kada započinje kretanje jedinica, Detoni počinje sitnopisom upisivati svoje tjeskobne dojmove u kalendar NDH, zbog čega je mogao izgubiti glavu.

Opis kretanja često se

Knjiga koja razotkriva istinu o partizanskim jedinicama: Dnevnik Marijana Detonija

Tjeskobni prizori: Grafika iz »Mape U«

svodi tek na jednu riječ (ponedjeljak 4. siječanj – Zvečaj, utorak 5. siječanj – Kestepis, srijeda 6. siječanj – Kestepis, četvrtak 7. siječanj – Kestepis, petak 8. siječanj – Kestepis, subota 9. siječanj – Kestepis, nedjelja 10. siječanj – Kestepis, ponedjeljak 11. siječanj – Kestepis, utorak 12. siječanj – Kestepis, srijeda 13. siječanj – Kestepis, četvrtak 14. siječanj – Kestepis, petak 15. siječanj – Kestepis, subota 16. siječanj – Kestepis, nedjelja 17. siječanj – Kestepis, ponedjeljak 18. siječanj – Kestepis, utorak 19. siječanj – Kestepis, srijeda 20. siječanj – Kestepis, četvrtak 21. siječanj – Kestepis, petak 22. siječanj – Kestepis, subota 23. siječanj – Kestepis, nedjelja 24. siječanj – Kestepis, ponedjeljak 25. siječanj – Kestepis, utorak 26. siječanj – Kestepis, srijeda 27. siječanj – Kestepis, četvrtak 28. siječanj – Kestepis, petak 29. siječanj – Kestepis, subota 30. siječanj – Kestepis, nedjelja 31. siječanj – Kestepis).

ator., 27. siječnja – Veselin Masleša, Milovan Gijlas, Mitra Mitrović – Gijlas, Radovan Zogović). Već 3. veljače nastaju zanimljivije opširnije bilješke. Detoni upoznaje Nazora te je 4. veljače zapisao »Priključeni Avnoju, ču-

dno hladno držanje vijeća. Obruč opkoljavanja se steže«.

Sljedeći dan otkrivamo »Nagli odl. prema Jablanici – vijeće ostavilo ti Nazora a pogotovo) nas na cesti – bez obzira na riječ Milut. da će

nas zvati. Uzeo nas Crni«. Nakon Gračanice i Jablanice, noćenja na ulici i bombardiranja »sa štukama« 14. veljače se grupa, piše Detoni, »priključuje opet Avnoju i grupi dr. Ribara. Skandalozni prijem i postupak prema nama«.

Izgubili svu imovinu

Slijedi velika drama Četvrte i Pete ofenzive gdje opisuje vlastitu nemoć, bolesti, skromnu hranu sastavljenu često od nedopečenog konjskog mesa, a naročito ponašanje partizana prema njegovoj supruzi. Tijekom travnja tako nastaju bilješke »Alka preuzela kuhinju. Intrige i podmetanja, svade«, »Skandalozni postupak popa prema Alki«, »Opet nemogući postupak i urlanje popa na Alku zbog Siminih čarapa«... Devetog svibnja upoznaje Tita, koji ga zove u »svoj šator na razgovor i vino«.

U lipnju piše »Noć u šumi bez vatre. Alka i ja na drvu izgubili svu imovinu«. Sedamnaesetog lipnja tijekom borbe nestaje mu supruga, koju će očajnički tražiti sve do kraja, dobivajući različite dezinformacije (čas da se ubila, da je uhapšena, da je u Karlovcu ili Zagrebu itd.).

Opisuje sav užas koji ga je obuzeo, noćne more u kojima sanja roditelje i izgublenu suprugu. Ni ovdje ne nedostaju zanimljive opservacije.

U srpnju će za Vladu Dedijera tako zapisati »Obični galamdžija« ili »Primjećujem i ovdje da se svi pomalo čudno, hladno drže prema meni. Osjećam se kao suvišan čovjek.«

Dnevnik završava slikarim boravkom na Jelsi i Hvaru, gdje je ostao odsječen s Otonom Postružnikom, nakon čega je prebjegao u talijanski Cozzano. Zanimljivo je da je Detoni nakon rata (kada je već bio redovni profesor na ALU, vodeći specijalku za grafiku, a potom i rektor), na temelju tih šturih bilješki napisao knjigu »Evo ti košulje« (Naprijed, 1964.), gdje se, međutim, nije usudio ponoviti niti jednu od tih bilješki.

Ova skromna knjižica što je danas pohranjena u trezoru Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a koju EX Libris objavljuje s impresivnim umjetničkim grafikama iz »Mape U«, zahvaljujući Đubravku Detoniju – dojmiv je zapis jednoga čovjeka koji nije mogao šutjeti o istini.